

KAWSAYKUNAMANTA AYLLU YACHAYKUNA WAQAYCHAY HARK'AY

Amitakoyetaintsiri:

Kawsaykunamanta ayllu yachaykuna waqaychay harkay

©2020

Instituto Nacional de Defensa de la
Competencia y de la Protección de la Propiedad
Intelectual (Indecopi)

Calle de la Prosa 104 - San Borja, Lima, Perú
Teléfono: (51-1) 224 7800
E-mail: patenta@indecopi.gob.pe

Textos:
Luis Dávalos y Sofía Vargas

Asesoría en educación intercultural:
Maritza Nuñonca

Asesoría técnica y edición de textos:
Liliana Palomino y Sara Quinteros (Indecopi)

Diseño, diagramación e ilustraciones:
Luis Núñez

Con apoyo del Proyecto GEF ABS Nagoya

Síguenos: Indecopi Oficial

<http://www.indecopi.gob.pe>

¿Imaynatataq chay yachaykunatari yachakunchik?

Allinmi nisqayki. ¿Maypitaq chay ayllu yachaykunatari tarinchik?

Machu payanchik, tayta mamanchikmi yachachiwanchik; paykunapas ñawpa tayta mamankunmanta yachallarqankutaq; chaynapim yachaykunaqa mana chinkanchu. Ichaqa, chay ayllu yachaykunaqa manataqmi kaqllachu, mayninpiqa tiktarinmi watan watan pacha risqanmanhina, runakuna munasqanmanhina.

Tukuy imapim chay ayllu yachayninkunataqa tarinchik. Tarichwanmi awaykunapi, tusuykunapi, takiykunapi, haywakuykunapi, mikuna ruraykunapi, qurawan hampikuykunapi, uywa chakuykunapi, chakra ruraykunapi ima, huk ruraykunapipas tarillanchikmi.

Kaykunam wakin ayllu yachaykuna riqsinapaq kanman:

Qali kanapaqpas allim kallpachasqa kanapaqpas **maka** mikuy

Ima k'irikunapas hampinapaq misi sillu (**uña de gato nisqa**) hampi qura

Aya Kuchu uyupi **Sarwa** ayllupa Tablankuna

Ayllukunapi unu/yaku tarpuy, uyway

Shipibo ayllupi **Kené** nisqa sumaq rurayninkuna

Imaynatam warmi wacharqukuptin hampina yachaykuna

**Mercedes,
¿Pikunataq
chay ayllu
yachaykunatari
munankuman?**

Ayllu runakunaqa unay unay watakunamantaraqmi chay yachaykunawan kawsarqanchik; ichaqa wakin hawa runakunapas munaspankuqa chay yachaykunawan kawsankumanmi. Ayllu runakuna hampi qurakuna riqsisqanmanhinam musuq hampikunatapas hurqumuchkanku. Segundo, maypichus chay yachaykunawan kawsaptinkupas, ichay yachaykunaqa ñuqanchikpam!

¡Chay ayllu yachaykunaqa ayllunchikpa kawsayninmi, kaqnin, kikinchwawaqninchik, chaymi qawarinanchik, amachananchik ima!

¿Imaynatataq chay ayllu yachaykunatari qawachwan, amachakuchwan?

Kawsayninchik ukupi tiyayqa derechonchiktaq, hinallataq allpayuq kaypas, chay ukupi ima ruranankupaq tapurikuwananchikpaq derechollanchiktaq, chayhinallataqmi ayllu yachaykunapas ñuqanchikpa kananqa derechonchikmi.

¿Imaynatataq chay derechonchikri?

Chay ayllu yachaykuna ñuqanchikpa kaptinqa manam pipas pakallapi apakunmanchu. Ñuqanchik mana quptinchikqa pipas yachayninchikkunataqa manam apakunkumanchu, multachikunkumanmi. ¡Chay derechonchiktaq allinta amachakusun!

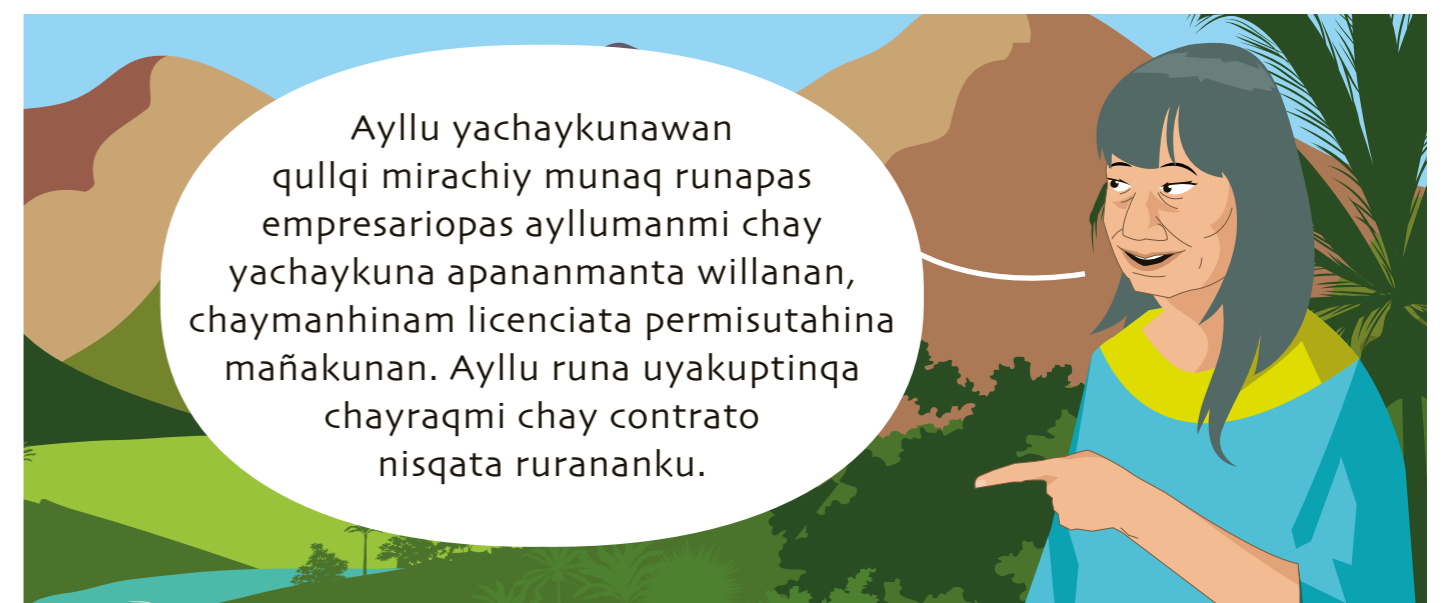
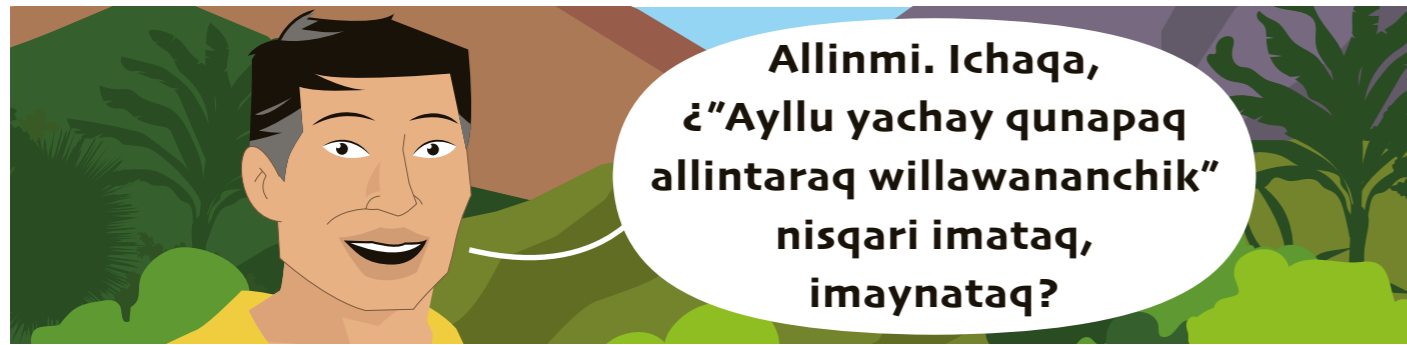

Perú suyupipas hawa suyukunamantapas amachana kamachikuykunaqa kanmi. Perú suyupi, 2002 watapi 27811 kamachikuy llusqsimurqan (Kawsaykunamanta ayllup llapan yachayninkuna amachay/ hark'ay), chay kamachikuymi llapan ayllu yachayninkuna amachanapaq qispimurqan.

Kay ayllu yachaykuna amachaq kamachikuyqa kaykunamanta riman:

- ▶ Ñawpataqa allintaraq yachanapaq willachikuymanta,
- ▶ Ayllu yachaykuna apakunankupaq licencia quyanta,
- ▶ Mana yachasqallanchikpi ayllu yachay apaqkuna multaymanta.
- ▶ Ayllu yachaykunata Registropi waqaychanamanta.

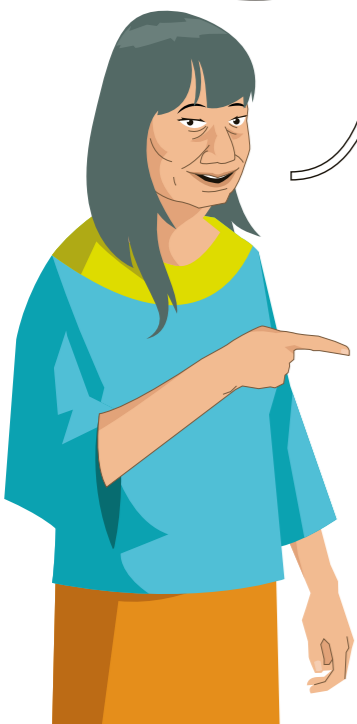
¿Imaynataq
chay condiciones
nisqari kanan?

¿Imakunataq
chay contrato
ukupiri
churana?

Licencia
qunapaq
contratopiqa
kaykunatam
churana:

Chaypim kanan:
hayka qullqitataq ayllu
runari chaskinqa, hayka
kutitaq yachaykuna
taqwirisqankumantapas
willakunqaku, chay ayllu
yachaykunawan hukl/wak
yachaykuna
paqarichisqankumantapas
willarikuy kanan,
chaykunam contratopi
kanan.

- a) Pikunataq chay contratota ruranqaku.
- b) Ima ayllu yachaykunataq apanqaku.
- c) Hayka qullqitataq ayllukuna chaskinqaku.
- d) Imapaqtaq, imatataq chay ayllu yachaykunawan ruranqaku.
- e) Sapa kutilla apasqanku t'aqwirisqanku yachaykunamanta willarikunankumanta.
- f) Ayllu yachaykuna aswan allin kallpanchasqa kanantapas churallanqakutaq.

Allinmi chay
contrato
nisqamanta
nisqayki. Ichaqa
aschatawan chay
"multakunamanta"
willaykamuway.

Chayqa wakin
runakuna ayllu
yachayninchikta pakallapi
apaqkunapaq, hinaspapas
llullakuspahina yachaykuna
churaqkunapaq.

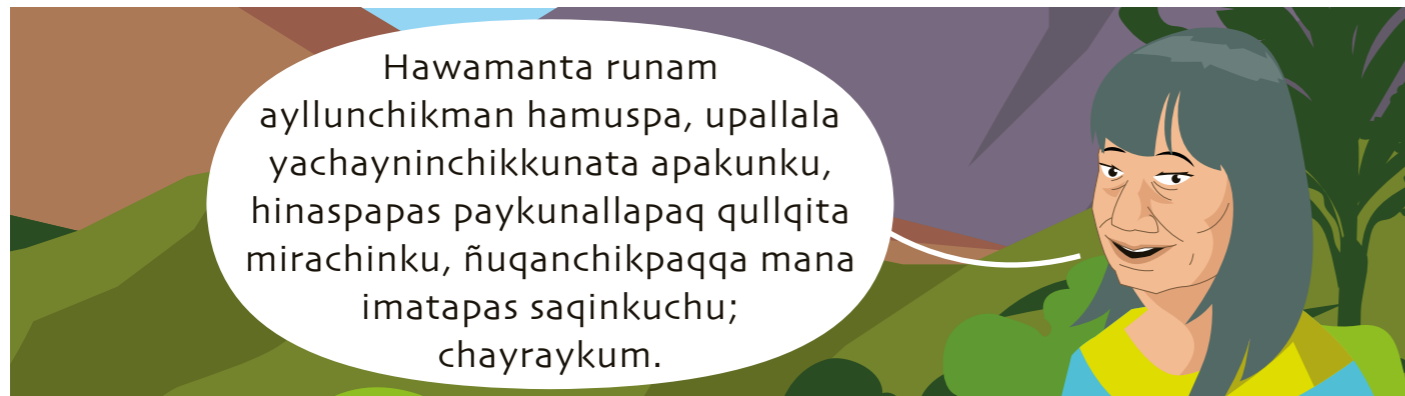
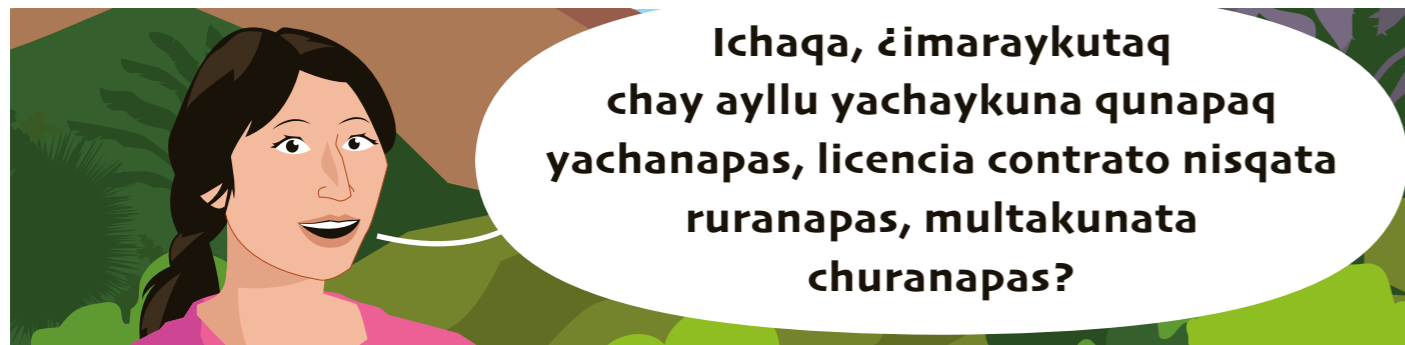

¿Pakallapi, mana
yachasqanchikpi ayllu
yachayninchikkunata
hapikuptinkuri?

Chayta yachaspaqa
Instituto Nacional de Defensa
de la Competencia y de la
Propiedad Intelectual
INIDECOPi) nisqa wasimantam
multata 150 UIT nisqakama
churayta atinkuman.

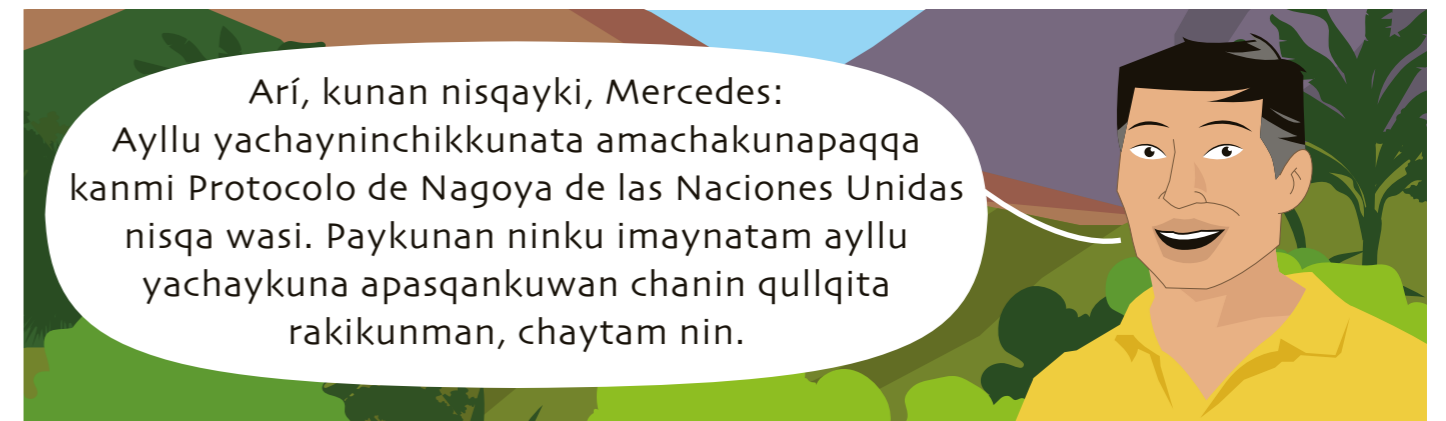
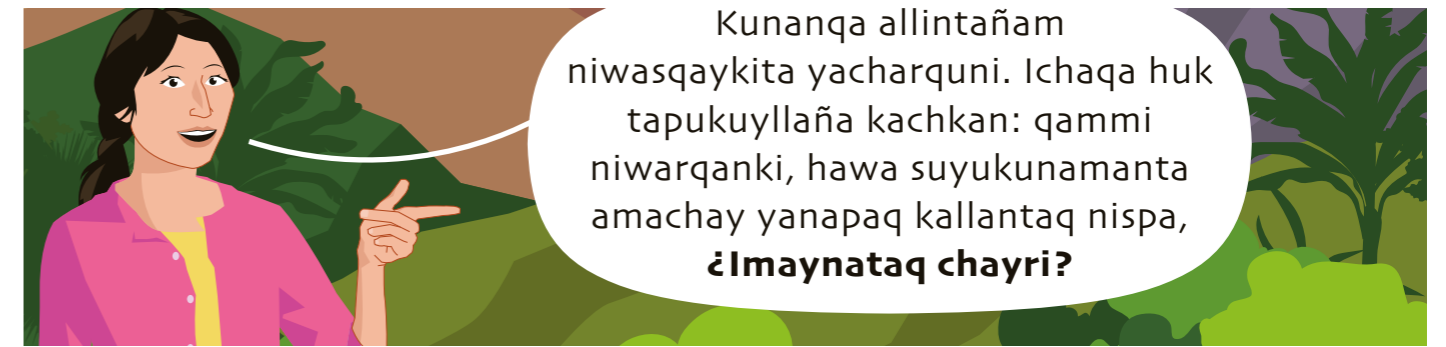

Ayllu yachaykunata INDECOPI waqaychananpaq mañakunapaqqa kaykunatam churana:

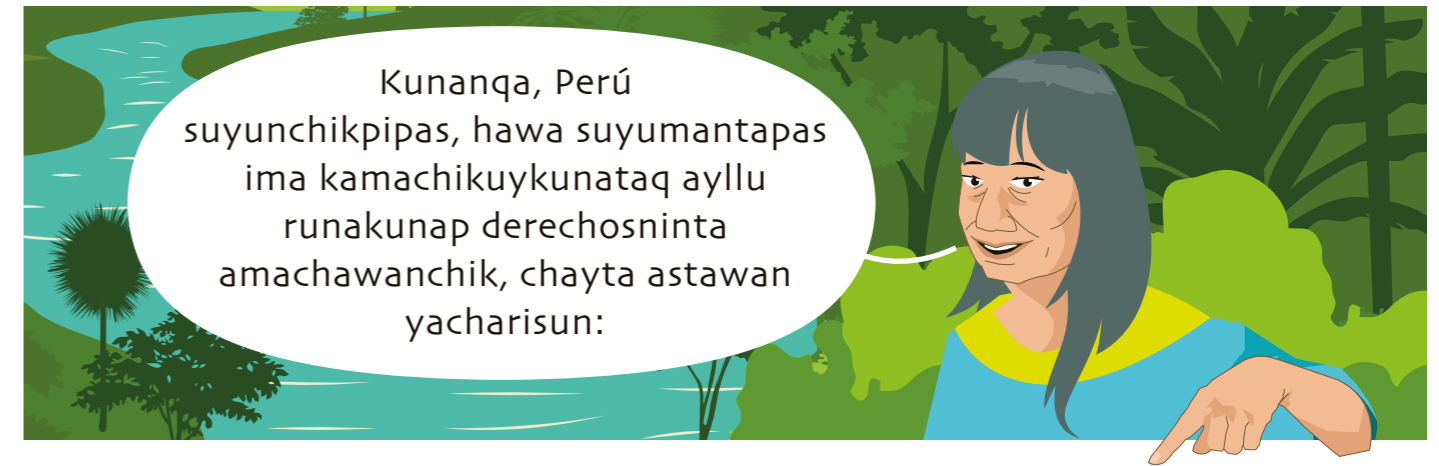
- Mayqan ayllutaq /llaqtataq yachay waqaychananpaq mañakuqta.
- Chay ayllup/llaqtap umalliqninpa sutintapas churana.
- Mayqan kawsay yachaytataq waqaychachisun, sutinta, kikin ayllu simipipas churachina.
- Imapaqtaq chay ayllu yachay, chaytapas churana.
- Imam chay ayllu yachay, maypim tarikun, imapaqmi allin, imaynatam yachana, chaytapas kikinta willakuna.
- Chay ayllu yachay waqaychachinapaq aktapi qillqasqatapas churana.

IMAKUNA RURAY	Rurasqanku
MAYQAN AYLLUM /LLAQTAM	Ñawpa llaqta: jaqaru Ayllu/ comunidad: pukarumy
AYLLUP UMALLIQNIN	Marcelino Chilique Mondragón
KAWSAY YACHAYPA SUTIN	Sangre de grado – Croton lechleri -
IMAPAQ ALLIN	Hampi quram, k'irikunata ch'akichin /hampin
IMAM CHAY AYLLU YACHAY	Sach'amantam chay wirantahina hurquna, chay wirayasqa yakunwantaq k'irita hampin

Hawa suyumanta

- ▶ Organización Internacional del Trabajo nisgamanta Convenio nisga (OIT, 1989).
- ▶ Ayllu runakunapaq Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas nisqa (ONU, 2007).
- ▶ Declaración Americana sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas nisqa (OEA, 2016).
- ▶ Kawsay amachanapaq Convenio sobre la Diversidad Biológica nisqa(ONU, 1992).
- ▶ Nagoyapi sobre Acceso a los Recursos Genéticos y Participación Justa y Equitativa en los Beneficios del Convenio de Diversidad Biológica nisqamanta Protocolo (ONU, 2010).

Perú suyupi

- ▶ Comunidades Nativaskunapaq, Desarrollo Agrario de la Selva y de Ceja de Selva - Decreto Ley 22175 nisqa (1978 watapi), y su reglamento (1979 watapi).
- ▶ Comunidades nisqapaq Ley General 24656 (1987 watapi) y su reglamento (1991 watapi).
- ▶ Derecho a la Consulta Previa a los Pueblos Indígenas u Originarios nisqapaq Ley, Convenio 169 OIT riqsichisqa 29785 Leywan (2011 watapi) reglamentontaq (2012 watapi).
- ▶ Régimen de Protección de los Conocimientos Colectivos de los Pueblos Indígenas Vinculados a los Recursos Biológicos amachanapaq Ley 27811 nisqa (2002 watapi).
- ▶ Ley de Protección al Acceso a la Diversidad Biológica Peruana y los Conocimientos Colectivos de los Pueblos Indígenas nisqa - Ley 28216 (2004 watapi).

Imataq Indecopi:

- ▶ Kastilla simipiqa Instituto Nacional de Defensa de la Competencia y de la Protección de la Propiedad Intelectual (Indecopi) nisqa, ichaqa paykunam runakunap ayllu yachayninchikkunata waqaychankupas, amachankupas, chaymi leymanhina kamachiynin.
- ▶ Pikunachus chay ayllu yachaykunata pakallapi apanqaku, usuchispahina qawarinqaku, paykunapaqmi multata, 150 UIT chanininkama Indecopi churanman.
- ▶ Hinallataq, chay ayllu yachaykuna pellanapaqpas, waqaychanapaqpas, amachanapaqpas Indecopi ayllu runakunata yapanan, kallpanchan ima.

**Imaynatam
yachayninchikkunata
amachakunanchik,
waqaychakunanchik, ima leykunam
sayapakuwanchik, chaykunatam
yacharqunchikña.
Kunanqa, chay derechonchikkunata
respetachikusun!**

www.indecopi.gob.pe

